

SVIJET I EUROPA U DRUGOJ POLOVICI XIX. STOLJEĆA

Ujedinjenje Italije

Nakon nekoliko pokušaja ujedinjenja u prvoj polovici XIX. st. na Apeninskom poluotoku ostala su dva različita plana za ujedinjenje:

1. C. Cavour i Savojska dinastija u Kraljevini Sardiniji i Pijemontu s ciljem stvaranja ustavne monarhije
 2. G. Garibaldi i G. Mazzini se zalažu za republiku.
- Cavour primjenjuje novu taktiku: postupno ujedinjenje koristeći se političkim prilikama u Europi.

1. FAZA

1858. Tajni sastanak Napoleona III. i Cavoura
Dogovoren rat protiv Habsburške Monarhije
Pijemont će Francuskoj ustupiti Nicu i Savoju
Francuska će podržati ujedinjenje Italije

1859. Rat i poraz Austrije – bitke: Magenta i Solferin
Henri Dunant u Ženevi osniva Crveni križ
Izbijaju ustanci u Parmi, Modeni i Toscani
Mir u Zürichu - Lombardija pripala Pijemontu
- Savoja i Nica pripale Francuskoj
- Venecija ostala Austriji

1860. Parma, Modena i Toscana se priključuju Pijemontu

2. FAZA

1860. Kraljevina Obiju Sicilija – izbija ustanak protiv Bourbona.
Vođa Garibaldi sa svojim dobrovoljcima koji ulazi u Napulj.
Plebiscitom odlučeno da se južna Italija ujedini s Pijemontom.
Garibaldi odustaje od republike - predaje vlast Viktoru Emanuelu II
Plebiscit je održan i u Umbriji, Romagni i Marche koje se izdvajaju iz Papinske države i također sjedinjuju s Pijemontom.

1861. Torino - Kraljevina Italija, ustavno parlamentarna monarhija

3. FAZA

1866. Italija je sklopila sporazum s Pruskom i nakon austro-pruskog rata mirom u Pragu dobila je Veneciju.

1870. Italija je iskoristila poraz Francuza u ratu s Pruskom i zauzela Rim koji postaje glavni grad.
Papa Pio IX. se povlači u Vatikan.

1871. Italija donosi Zakon o garancijama pokušavajući urediti odnose s Vatikanom, ali papa to odbija.

1929. Lateranski ugovor (konkordat) Mussolini i papa Pio XI.
Italija priznaje suverenost pape u Vatikanu, a papa se odrekao Papinske države, priznao ujedinjenje Italije i Rim kao glavni grad.

Italia irredenta

Pokret nastao oko 1878., a cilj je priključenje svih područja u kojima žive Talijani. Vrhunac pokreta je uoči Prvog svjetskog rata.

Ujedinjenje Njemačke

Dva plana ujedinjenja:

1. Velikonjemački plan – oko Austrije
2. Malonjemački plan – oko Pruske bez Austrije

Zapreke ujedinjenju:

Sukob Pruske i Austrije
Snažni regionalizam
Protivljenje iz Europe: Francuska, Danska, ...

U drugoj polovici XIX. st. jača Pruska koja postaje glavna snaga njemačkog ujedinjenja.

- 1862.** Otto von Bismarck postaje kancelar Pruske.
Zagovara vojno političko jačanje radi ujedinjenja – "krvlju i željezom"
- 1864.** Rat Pruske i Austrije protiv Danske
Danskoj oduzete pokrajine Schleswig (Pruska) i Holstein (Austrija).
Dolazi do uspostavljanja dvojnog kondominija (dvojne uprave) pa zbog toga izbijaju neslaganja i sukobi Austrije i Pruske
- 1866.** Izbija rat između Pruske i Austrije jer Austrija nije zadovoljna podjelom nakon rata protiv Danske.
Poraz Austrije kod Sadove.
Mir u Pragu
Austrija izbačena iz Njemačkog saveza i okreće se više unutrašnjem uređenju Habsburške monarhije.
Pruska otvara prostor za malonjemački plan ujedinjenja.
Austrija gubi Veneciju u korist Italije.
- 1867.** Pruska stvara Sjevernonjemački savez, a s južnim državama sklapa sporazume o obrani i napadanju.
- 1870.** Zaoštavaju se odnosi s Francuskom jer jačanje Pruske ugrožava francuske interese.
Povod za rat: sukob oko španjolskog prijestolja
Bitka kod Sedana - poraz Francuske, pad Drugog Francuskog Carstva.
- zarobljen Napoleon III
- uspostavljena Treća francuska republika
- 1871.** **u Versaillesu proglašeno Njemačko Carstvo (Drugi Reich)**
- pruski kralj – car Vilim I Hohenzolern
- Bismarck – kancelar
- u travnju donesen ustav

Velika Britanija

kraljica Viktorija (1837. – 1901.) – Viktorijansko doba

- dovršena izgradnja britanskog kolonijalnog imperija
- najveća pomorska i industrijska sila svijeta
- gospodarski razvoj
- politika "ravnoteže snaga" da zadrži postojeći položaj
- parlamentarna monarhija
- političke stranke:
 - **Torijevci** (konzervativci) – Benjamin Disraeli
 - **Vigovci** (liberali) – William Gladstone

Unutrašnji problemi

- Izborna reforma - povećava se broj glasača, ali i dalje postoji imovinski cenzus.
- Radničko pitanje - pitanje radničkog zakonodavstva i poboljšanja položaja radnika.
- Irsko pitanje - borba Iraca za zemlju, neovisnost i svoj jezik (keltski preporod)
 - iseljavanje Iraca

Francuska

Napoleon III (1852. – 1870.)

Ustavno parlamentarna monarhija u kojoj car ima velike ovlasti.

Zakonodavna skupština provodi volju cara, a ne naroda.

Car ima i izvršnu vlast, ograničene su političke slobode.

Gradi se i modernizira Pariz.

Vodi aktivnu vanjsku politiku (Krimski rat, širenje kolonija, ujedinjenje Italije, protiv ujedinjenja Njemačke ...)

Gubi rat s Pruskom ...

Pariška komuna

Tijekom rata s Pruskom, nakon što je novi predsjednik vlade pokušao razoružati narodnu gardu dolazi do suprostavljanja radnika i siromašnih građana Pariza te preuzimaju vlast u gradu.

U svibnju 1871. jedinice vjerne vladi uz pomoć Njemačke guše ustanak.

Rusija

Krimski rat (1853. – 1856.)

Istočno pitanje

Rusija protiv Osmanskog Carstva kojima podršku pružaju Francuska, V. Britanija i Pijemont. – Poraz Rusa.

Mir u Parizu.

- Rusija gubi utjecaj na Balkanu
- Mora povući vojsku s obala Crnog mora i razoriti utvrde
- crnomorski tjesnaci zatvoreni za sve ratne brodove
- Vlaškoj i Moldaviji zajamčena autonomija u sklopu Osmanskog Carstva (1861. od tih teritorija nastaje Rumunjska)

Reforme: Rusija je zaostala feudalna zemlja, a car Aleksandar II provodi reforme.

- ukidanje kmetstva, reforma uprave, sudstva, vojske i školstva

1877. – 1878. Rusko-turski rat – Mir u San Stefanu

- Stvorena Velika Bugarska (Dunav-Egej) pod dominacijom Rusije
- Srbiji i Crnoj Gori priznata neovisnost, Besarabija pripala Rusiji
- Austro-Ugarska, Srbija, Rumunjska i ostale europske zemlje nezadovoljne i traže reviziju sporazuma.

Mir u Berlinu

- izvršena revizija mirovnog ugovora iz San Stefana
- u Bosni uvedena austrougarska uprava, ali ona ostaje pod sultanovim suverenitetom
- Velika Bugarska podijeljena: Kneževina Bugarska – samostalna
Istočna Rumelija – pod Turcima
- Srbiji, Crnoj Gori, Bugarskoj i Rumunjskoj priznata samostalnost
- istočno pitanje riješeno u korist balkanskih država i Austro-Ugarske

Radničko pitanje

Loš položaj radnika – nezadovoljstvo

Prvi pokušaji borbe – neorganizirani – razbijanje strojeva (ludizam)

Čartistički pokret u Engleskoj je početak organiziranog radničkog pokreta:

- opće pravo glasa
- reforme
- kraće radno vrijeme

Socijalisti utopisti

Saint-Simon – rad prema sposobnostima i plaću prema obavljenom radu

Fourier – ljudske zajednice trebaju biti utemeljene na zajedničkom vlasništvu – falangama

Owen – u svojoj tvornici uveo niz povlastica za radnike i povećao učinkovitost

Nazivaju se utopistima (utopia – mjesto kojeg nema) jer unatoč njihovim zalaganjima nema gotovo nikakvih rezultata.

Znanstveni socijalisti

Fridrich Engels, Karl Marx

Temeljna djela: Kapital i Komunistički manifest

Analiza kapitalističkog društva, proizvodni odnosi određuju sve druge odnose u društvu, radnici će ukidanjem kapitalističkog društva stvoriti društvo jednakosti.

Prva internacionala 1864.

Druga internacionala 1889.

Međunarodna udruženja radnika

Katolička crkva

Problemi: Nestanak Papinske države – ujedinjenje Italije

Jačanje liberalizma

Treba dati odgovor na socijalne probleme i težak položaj radnika

Pio IX. encikla Syllabus errorum

popis 80 zabluda nespojivih s katoličkim pogledom

1868./69. Prvi vatikanski koncil

- dogma o nepogrešivosti pape

Leon XIII. - jača politički utjecaj pape

- **encikla Rerum novarum – O novim stvarima**

- pokušaj odgovora na radničko pitanje

SAD

1823.

Američkim ratom za nezavisnost stvoreni su uvjeti za gospodarski napredak. Početkom XIX. st. počinje teritorijalno širenje prema zapadu uz useljavanje Europljana i Azijaca te raseljavanje starosjedioca – Indijanaca. **Monroeva doktrina – Amerika Amerikancima**
Amerika se neće mješati u europske poslove, a Europljanima se kaže da se ne mješaju u američke poslove.

Uzroci građanskog rata

Gospodarske suprotnosti

Sjever

- slobodno poduzetništvo
- tvornička proizvodnja
- industrijalizacija
- slobodna radna snaga
- mali zemljoposjednici – farmeri

Jug

- vlast imaju veliki zemljoposjednici – plantažeri
- robovski rad
- protive se uspostavi slobodnog tržišta radne snage
- nema razvijene industrije

Širenje na Zapad

Kakav će se sustav uspostaviti na novim prostorima?

Plantažeri žele uvesti ropstvo, a farmeri sa Sjevera slobodno tržište radne snage. To je bitno i za odnos snaga u Uniji. Tko će prevladati.

Abolicionizam

Pokret za ukinuće ropstva. Traže da svi ljudi budu jednaki i pozivaju se na Deklaraciju nezavisnosti, ali i na humanost prema kojoj je nedopustivo da se ljudi smatraju stvarima iili životinjama.

Povod građanskog rata

Abraham Lincoln

- 1860. izabran za predsjednika – pristaša abolicionizma

Konfederacija američkih država

- 1861. sedam južnih država predvođene Južnom Karolinom izlazi iz Unije
- predsjednik Jefferson Davis

Tijek rata

1861. – 1865.

U početku je vojska Konfederacije uspješnija, ali će preokret donijeti reorganizacija vojske Unije, ukidanje ropstva, besplatna podjela zemlje onima koji ne ratuju protiv Unije, industrijska nadmoć sjevera te pomorska blokada kojom je Jugu uskraćena opskrba.

14. travnja 1865. pet dana nakon završetka rata Lincoln ubijen u atentatu.

Posljedice

- velike ljudske žrtve (oko 600 000 mrtvih) i materijalne štete
- Kongres potvrdio akt o ukidanju ropstva
- ukidanje ropstva ne znači i uspostavu jednakosti
- plantažeri se protive – Ku Klux Klan
- stvaranje jedinstvenog unutrašnjeg tržišta
- brža industrijalizacija, SAD postaju svjetska velesila
- sukobi s Indijancima – preseljeni u rezervate
- gradnja Transkontinentalne željeznice (New York – San Francisco)